

Людмила Рева-Лєвшакова,

докт. філол. н., проф.,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
завідувач кафедри мовної та загальногуманітарної
підготовки іноземців,

ГУСТАТИВНИЙ КОД РОМАНУ «ФУРШЕТ» («КУЛІНАРНІ ФІГЛІ») МАРІЇ МАТІОС

У роботі розглядається своєрідність зображення нашої сучасності через посередництво побутовизму з присмаком кулінарного естетства в романі «Фуршет» («Кулінарні фіглі») М. Матіос. Проаналізовано особливість кодування авторських поглядів на малі й великі проблеми, пов'язані з життям окремої людини або життям усього українського народу.

Ключові слова: кулінарний цикл, густативне естетство, густативний код, задум-натяк, задум-код.

Останнім часом наша філологія, як то кажуть, йде «у маси». Виникають такі своєрідні поєднання, що раніше й годі б було подумати про них. Але митці зазвичай грішать кентавричними формами (за **Василем Фащенком**) у своїй художній творчості. Мабуть це виправдовується власними пошуками нових шляхів зображення. Хоча здебільшого тематика їжі коректно обходиться стороною, однак, якщо звернутися до історії густативу в

літературі, то вона має деяку стабільність згадування в художніх текстах. Помітно, що її відкриттям став ХХІ вік з його постмодерністською вседозволеністю. До цього періоду про тематику їжі з позицій «смакування» або розгортання картин «рецепти – суспільство», «рецепти – почуття» складно казати. Принаймні нам невідомі. Все ж література чітко поділяється на художню і кулінарну. Проте не можна не згадати доволі розлогі описи обідів у творах **Оноре Бальзака** чи **Миколи Гоголя**, й не тільки обідів, а й сніданків, вечер чи перекусів. Вони полюбили описувати смачність страв й пишність накрытих столів. З іншого етапу розвитку літературної творчості, а саме: епохи Відродження, – на думку припадає ненажерливість героїв Гаргантюа та Пантагрюеля з відомої епопеї **Франсуа Рабле**. Хоча риси французького фольклору з його поїданням стад корів чи випиванням численної кількості бочок пива далекі від істинного естетства книг із кулінарії цього ж періоду чи книг із кулінарним присмаком періоду сучасної художності.

Фуршетні історії **Марії Матіос** з'явилися ще 2002 року, вже пізніше цей твір перейменовано на «Кулінарні фіглі» 2009 року. Складно визначитися з жанром творів, бо не вписується цей наратив у жоден із відомих жанрів. Скоріш за все, це цикл новел із досить своєрідним ланцюгом нанизування одного спогаду на інший.

За загальною канвою нестриманого графоманства спостерігається відвертість авторки щодо власного інтимного життя, яке існує в паралелі зі спогляданням і оцінкою сучасної української політичної системи, минулого з історії родинних зв'язків. У такій суміші й переплетенні тем, історій, імен відомих політиків й держслужбовців, сюжетних сімейних колізій, яку пропонує автор, помічається якась тонка художня гра. Точніше, ненав'язливий симбіоз: я – автор, ти – читач. Автор відомий, а от читач – ні. Але, якщо він відкрив ці кулінарні фіглі, то має сприйняти й решту авторських думок. А далі вже розмірковувати, чи прийняти ці думки, чи сперечатися, чи насолоджуватися, чи готувати. А оскільки авторка політично

незаангажована і не пише на замовлення чийсь політсистеми, то висловлюється так, як їй велить серце й розум, тобто чесно. От на цій чесності й тримає вона свого читача, до якого звертається з великої літери. Це один із малопомітних кодів цієї книги: авторська повага до невідомого Читача, образ котрого різниться залежно від того, хто читає.

Зрозуміло, що загальна канва книги інтригує, оскільки торкається різних боків особистого життя, зокрема й інтимного. Цікаво й те, що книга поділяється на сім розділів і тільки в одному з них констатування деякого натякання на кулінарію через вживання слова «обід», решта ж назв далекі від назв страв. У цьому можна також убачати своєрідність кодування сучасної вітчизняної письменниці: інший підтекст її фіглій, хоча й названі вони кулінарними. Згадаємо назви розділів її густативного шедевра по порядку: «Гірша любов від недуги», «Ніхто в житті не має двоє щастя», «Жіноча голова в кущах шипшини», «Від паркану до обіду», «З гуцульських бувалиць», «Гуцульський гердан», «На Буковину, як у Палестину...». Незважаючи на тематичну різність кожного з розділів, об'єднує їх одна ідея – показати життя й турботи українського народу. Так, твір має цілісність будови, бо наявні зав'язка, розвиток, своєрідна кульмінація й розв'язка. До зав'язки можна віднести початкові абзаци першого розділу, де йде знайомство з персонажами, одним із яких є, власне, сама письменниця, її чоловік і гість. Відразу авторка підкреслює різницю української дійсності від європейської, називаючи її «просунutoю», зі скепсисом уявляючи, як європейці сприймуть екологічні чисті продукти з грядки, уявляючи, як «просунуті європейці скривились би від такого поєднання екологічно чистого продукту». Накривання на стіл іде в супроводі одного слова, що змушує насторожуватися, це слово «спам'ятайся». До цього закликає гість, до того ж неодноразово, бо та, до кого він звертається, «не поводить бровою» на «двозначні приятеліві» заклики. Однак ситуація має деяке накалювання, не випадково ж слово «спам'ятайся», перемежовується рухами з червоною колористикою городу з червонобокими помідорами та болгарським перцем.

Заклик спам'ятатися віднесено й до чоловіка авторки, Сергія.

Наполегливість свого гостя Марія пояснює кавказьким норовом. Що ж таке трапилось, що «чоловік не кавказької крові» вимагає в господарів у начебто невимушеній спокійній домашній обстановці – застіллі з не менш важливим «аргументом» – «карафку із вишневою наливкою до літеплх (така технологія!) вареників із халвою»? Далі йде досить цікавий монолог, найбільший від усіх подальших монологів, із якого можна багато про що дізнатися: звідки гість, який час, історичні жахіття, цікавості Марії, цікавості людей, політична гра, людські сафари можновладців, бандерівські натяки й ментальна різниця українців. Наведемо цей монолог цілком, бо в ньому вбачаємо головний задум-натяк (або ж задум-код) на подальші історії цього кулінарного циклу: *«За вікнами – третє тисячоліття! Скільки можна?! Та виведи вже її нарешті з тих бункерів і криївок! Бо то ж шкідливо і для її здоров'я! А то вже навіть я захворів тим вашим западенством! < ... > – Бачиш, вона із задоволенням длубається собі в отій історії, витягує на світ Божий людські жахіття, від яких волосся стає дибки. І що ти думаєш?! Змушує народ думати, замість дивитися серіали і дудлити пиво та підпірати своїми голосами оцих шулерів від політики! Та чи я, чистий подніпровець (а наш приятель родом із Херсона – М. М.) думав коли про оті ваші далекі, як мені здавалося, западенські повоєнні справи? Ну, бандерівці, то й бандерівці. Коли то було? То політики тепер роздмухують неприязнь людей одне до одного, а самі, як варвари-феодали, влаштовують сафари на невинні живі душі. А я товаришую онде з вами, бо ви такі класні! Та й які ви бандери?! Нічого ж доброго про вас не знав, ні про ваші звичаї, ні про життя у ваших краях. Та я від незнання спершу оцю вашу дачну криницю сприйняв за капличку»* [1, с. 7 – 8]. Здавалося б, що у цій промові особливого, але саме вона надає тон для подальших буковинських історій про життя, а їхнє чергування нагадує циклічність монтажу під однією загальною назвою. Але до налаштування письменниці на особливий жанр «кулінарних екзерсисів» вона отримує ще порцію закликів від свого гостя, котрий вже

«нагодувався» «несолодкими дарусями і москалицями» і пропонує Марії Матіос зробити «кулінарний ексклюзив у стилі своїх книжкових ексклюзивів». І **Марія Матіос** здається, бо *«кожна, і навіть дуже серйозна людина, має повне людське право вибрикувати, коли їй заманеться»* і *створити своєрідне intermezzo або «смачний» гріх «не задля розваги – задля відновлення сил»*. Знову код: відновлення сил не власних, а народних, бо у книгах закладено думки, вони ж задуми-коди, прикладом чого може слугувати чітко висловлення щодо ролі книг **Марії Матіос**: *«Твої книжки не шкодять – вони не дають спокійно жити, бо після них починаєш передумувати і ревізувати не тільки своє життя, але й чуже, далеке. Ти небезпечна, Маріє! Дивися, як захлинається слиною на твої дослідження минулого «великий» поціновувач старовини, поцупленої з архівів і музеїв, Дмитрик Табачник. Одразу видно, що чоловік прокурив в університеті історію України»* [1, с. 8].

Звертає на себе увагу інший код-задум: свобода творчості. Хоча авторка надає своє пояснення власним кулінарним фіглям, що це «поєднання огірків із персиковим пюре і льодяним шампанським», і найважливіше для неї пообіднє «дякую» й цмок свого чоловіка. Все ж вільність вибору для неї має значну перевагу, тому згадується вираз знаменитого українського професора **Юрія Шаповала** (*«живемо в свободній країні – і свободні робити, що заманеться»*). Для Марії Матіос важливим є підкреслення про свободний стіл *«бо кулінарне мистецтво – це також вид свободи творчості»*. А що до свободної країни, то відчувається явний скепсис і коректний жарт: *«Що у свободній – то у свободній!»*.

Основними особливостями густативного коду книги є національно-специфічна й особиста спрямованість. Сюжетно-композиційні елементи мають ознаки національної культури, гендерні і соціальні характеристики українського побуту. **Марія Матіос** репрезентувала чітку самобутню специфіку, оскільки кулінарне і національне в книзі нероздільне. Через гастрономічні уподобання й таємниці готування у тексті розкриваються й

морально-етичні проблеми, інтимно-особистісний світ. Оповідь має автобіографічний характер: авторка є учасницею багатьох згадуваних історій або ж є свідком чийхось розповідей (бабці Гафії Іллівни Матіос, прадіда Іллі Джуряка), опосередковано згадуваних нею і оцінених у книзі. Ці історії визначено у книзі як розповіді про «космос житейських історій». А оповідна майстерність названа «словесним адреналіном», що автор бере за мету «вприскувати в душу». У книзі зібрано багато різних життєвих сюжетів: смішних, драматичних, детективних, кримінальних та «трагічних, смішних, смачних, кольорових». Коди їхні різняться, але код-задум єдиний – зобразити життя української жінки з її особистісними уподобаннями з кулінарії, з інтиму, з життєвих переваг, з власної творчості й діяльності задля «рецепту свого щастя».

Зображення нашої сучасності подано «Фуршет» («Кулінарні фіглі») через посередництво побутовизму з присмаком кулінарного естетства. Авторкою знайдено особливий стиль невимушеної бесіди з умовним Читачем, що уособлює збірний образ нарататора. Загальна стильова побутовість надає тексту неприкритої щирості й відвертості в зображенні людей через історії зі спогадів про родинні взаємини. Це створює своєрідне кодування власних поглядів **Марії Матіос** на проблеми малі й великі у зв'язку з життям окремої людини, або ж із життям цілого українського народу. Повільна оповідь насичена великою кількістю «знань-кодів» письменниці щодо розвитку суспільства у наші часи в порівнянні з часами минулими. Кодову систему можна спостерігати й у патріотичному ставленні до суспільних проблем й непорядних дій можновладців і політиків. Усі згадувані особи – історичні, а згадувані події – відомі. Авторка висловлює народну позицію щодо несправедливості часу, твореного політиками й їхньою системою влади. На цьому тлі українському народові краще звернутися до кулінарних фіглій. Але перевагу в густативному кодуванні **Марія Матіос** надає жінці, бо саме її бажання нагодувати чоловіка, друзів, сім'ю стає в основі збереження української самобутності, в широкому

спогляданні, й у гендерному пієтеті, як ще одному з різновидів авторського кодування густативної тематики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матиос М. Кулінарні фігли. / Марія Матиос – Львів: ЛА «Піраміда», 2009. – 208 с.

Людмила Рева-Левшакова,

докт. філол.н., проф.,

*Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
заведующая кафедрой языковой и общегуманитарной подготовки
иностранцев,*

ГУСТАТИВНЫЙ КОД РОМАНА «ФУРШЕТ» («КУЛИНАРНЫЕ ФИГЛИ») МАРИИ МАТИОС.

В работе рассматривается своеобразие изображения нашей действительности посредством бытового кулинарного эстетства в романе «Фуршет» («Кулинарные фигли») М. Матиос. Проанализирована особенность кодирования авторских взглядов на малые и большие проблемы, связанные с жизнью отдельного человека или жизнью всего украинского народа.

Ключевые слова: кулинарный цикл, густативне эстетство, густативный код, замысел-намеки, замысел-код.

Reva-Lievshakova Liudmila,

PhD, Associate Professor,

Odessa I. I. Mechnikov National University.

GUSTATORY CODE OF THE NOVEL «FURSHET» («CULINARY FIGLI») BY MARIA MATIOS

The article considers the peculiarity of the image of our present through the mediation of everyday life with the taste of culinary esthetics in the novel

«Furshet» («Culinary Figli») by M. Matios. This creates a peculiar coding of M. Mathios own views on small and big problems connected with the life of an individual or the life of the entire Ukrainian people.

Keywords: a culinary cycle, a gustatory aestheticism, a gustatory code, a hint-hint, a design-code.